

# The Abraham Arbesfeld Kollel Yom Rishon Sunday Morning Learning Program for Men

WWW.KOLLELYOMRISHON.ORG

## *Tefilla of Yamim Noraim: Texts, Times and Tunes*



Rabbi Mordechai Willig  
כב' אלול תשע"ב • September 9, 2012

**1) שלחן ערוך – או"ח (תקפא:א)**  
נוהגים לקום באשמורת לומר סליחות ותחנונים...

**2) באר היטב (שם)**  
ס"ק א עד המזמורים

**3) שו"ת יחווה דעת (ח"א סי' מו')**

...והגאון המקובל רבי משה זכות בתשובה (סי' ל'), הסביר הדברים ביתר שאת ובטוב טעם ודעת, על פי הקבלה, ושלא בכל תוקף את אמירת הסליחות בחצי הראשון של הלילה, כי אז הוא עת התגברות הדינים, מדבר באופל יהלוך, ובהזכרת הסליחות וי"ג מדות הרחמים של ויעבור, באותה שעה אנו נראים כמתגרים בהם ומבקשים למנוע פעולתם, ומעוררים קנאה מכחות הדין נגדנו, ונמצאנו משיגים מטרה הפוכה, וכל מי שיש לו מושג מתורת הח"ן, יודע ומבין שהעושה כן בשעות הלילה הוא קרוב להיות מקצץ בנטיעות, ולכן אין לומר סליחות אלא או ביום או באשמורת הבוקר מחצות הלילה ואילך, שנאמר, יומם יצוה ה' חסדו. ועל ידי סליחות וי"ג מדות הרחמים, זוכים לשפע חסדי ה' שיכנס לנו לפנינו משורת הדין, וכן פשט המנהג בכל תפוצות ישראל לומר הסליחות באשמורת הבוקר. ולכן המנהג שנהגו בקצת מקומות לומר סליחות בתחילת הלילה הוא מנהג רע ומר, ישתקע הדבר ולא יאמר, וראוי לגדולי הדור לגעור בהם ולבטל מנהגם, כי מנהגם זה בטעות יסודו ואין לו משען ומשענה. וכל מארי דרוזין המחזיקים במעוז תורת הקבלה אוסרים אותו בהחלט, ועל פיהם יקום דבר, כי רוח ה' דבר בם ומלתו על לשונם עכת"ד. וכן פסק המגן אברהם (בסימן תקס"ה סק"ה) בשם האר"י ז"ל, שאין לומר קודם חצות לילה שום סליחות, ולא י"ג מדות בשום פנים לעולם ע"כ...

ומכאן תשובה למה שכתב הגאון ר' משה פיינשטיין שליט"א, בשו"ת אגרות משה מהדורא תנינא (חאו"ח סי' ק"ה), שאם אי אפשר לצבור לומר סליחות אחר חצות, יש להתיר להם דרך הוראת שעה לומר סליחות קודם חצות לילה, כי אין מקור לדברים אלו מהגמ', רק מהאחרונים על פי ספרי הקבלה, ומסתבר שאין בזה ענין איסור, אלא שאין מועילים בכח י"ג מדות שיש הבטחה שאין שבים ריקם, אלא כסתם תפלה, ולכן כדי שלא יתבטלו מלומר סליחות לגמרי, טוב יותר לומר סליחות בתחילת הלילה ע"כ...

**4) תלמוד בבלי – מס' ברכות (מא.)**

מאי קא חשיב רבי אליעזר? אי תחלת משמרות קא חשיב, תחלת משמרה ראשונה סימנא למה לי? אורתא הוא! אי סוף משמרות קא חשיב - סוף משמרה אחרונה למה לי סימנא? יממא הוא! - אלא: חשיב סוף משמרה ראשונה ותחלת משמרה אחרונה ואמצעית דאמצעיתא. ואיבעית אימא כולהו סוף משמרות קא חשיב, וכי תימא: אחרונה לא צריך, למאי נפקא מינה - למיקרי קריאת שמע למאן דגני בבית אפל ולא ידע זמן קריאת שמע אימת, כיון דאשה מספרת עם בעלה ותינוק יונק משדי אמו - ליקום וליקרי.

**5) תוס' (שם)**

למאן דגני בבית אפל - וא"ת והלא רבי אליעזר בעי (לקמן ד' ט): עד שיכיר בין תכלת לכרתי בק"ש של שחרית. וי"ל מ"מ כיון שידע מתי יעלה עמוד השחר. קודם שיקום ויזמן עצמו כבר הגיע אותו עת.

**6) שלחן ערוך – או"ח (תקפא:ג)**

אין נופלים על פניהם בער"ה בתפלה, אע"פ שנופלים על פניהם באשמורת בסליחות, ואין תוקעין בערב ראש השנה (מנהגים).

**7) משנה ברורה (שם)**

(כג) אע"פ שנופלים ע"פ באשמורת - היינו אף אם נמשך על היום מפני דרום פעמים רגילין לסיים קודם עלות השחר תקנו לנפול אף אם אירע פ"א שממשיך על היום:

**(8) שם (ס"ק ד')**

כתב אבודרהם ויקרא בשם ד' יש להפסיק מעט בין בשם ובין ד'.

**(9) רא"ש – מס' ר"ה (א:ה)**

ובמגילת סתרים דרבינו נסים גאון אינו מונה השם הראשון. שיש פיסוק בין שני השמות. וה"ק קרא ויקרא הקב"ה ששמו ה'. קריאת ה' אל רחום וחנון. וקא חשיב נוצר חסד לאלפים בשתי מדות. דנוצר חסד היינו מדה אחת ואלפים מדה אחרת. דמדה טובה מרובה על מדת פורענות חמש מאות. דבמדת פורענות כתיב על רבעים ובמדה טובה כתיב לאלפים. ולא נהירא לי כלל דלמה ליה למיכתב ויקרא ה' הא כתיב ויעבור ה' על פניו ועליה קאי ויקרא ומה לו להזכיר השם אחרי ויקרא. ועוד נוצר חסד בלא לאלפים אינו מדה דאפי' הרעה הוא נוצר עד רבעים וכל המדות מדות ויתור הם. וכן נהוג לאומרן בכל גלות ישראל שהחזן אומר ויעבור ה' על פניו ויקרא והקהל מתחילין ה' ה' אל רחום וחנון וגו'.

**(10) רמ"א – או"ח (תריט:א)**

... ואל ישנה אדם ממנהג העיר, אפילו בניגונים או בפיוטים שאומרים שם (מהרי"ל).

**(11) ספר מנהגים למהרי"ל – ה' יום כיפור**

אמר מהרי"ל סג"ל אין לשנות מנהג המקום בשום ענין אפילו בניגונים שאין מורגלים שם. וסיפר לנו מעשה בעצמו שהיה שליח ציבור פעם אחת בקהלת רעגנשפורג בימים הנוראים, והיה מנגן כל התפלה כמנהג מדינת אושטרייך כי כן המנהג שם. והוקשה בעיניו שהיו אומרים הפטרה בניגון בני ריינוס. ואמר שבאותו פעם היה הוא אומר סליחה אני אני המדבר אשר יסד רבינו אפרים לומר לתפלת מוסף, וסבר שמצוה לומר שם לכבוד רבינו אפרים המחבר אשר מנוחת כבודו שם. ואמרו המנהיגים אליו שאין מנהגם לומר אותה הסליחה ולא שמע אליהם מסברתו דלעיל. לימים מתה בת הרב ביום כפור והצדיק הרב הנזכר עליו הדין שלקתה בתו על מה ששינה מנהג המקום.

**(12) משנה ברורה (תריט:ב)**

(ב) ונוהגים שאומר כל נדרי וכו' - הנה מנהג קדמונים היה לומר מיוה"כ שעבר עד יוה"כ זה והיתה הכונה להתיר הנדרים ושבועות שכבר נדרו ונשבעו פן עבר אחד עליהם ורבינו תם הקשה ע"ז ולכן הגיה שי"ל מיום הכפורים זה עד יוה"כ הבא עלינו והכונה להתנות על נדרים שידור מכאן ולהבא שלא יחולו [ומהני תנאי זה אם אינו זוכר התנאי בשעה שנדר אח"כ אבל אם זוכר התנאי ואעפ"כ נודר הרי עוקר התנאי] ונוהגין אנו כר"ת. ולפ"ז צ"ל די נדירנא ודמישתבענא לשון עתיד והמ"א מסיק דאפילו לדעת ר"ת ג"כ יכול לומר בתיבה אחת דנדרנא דלשון זה גם להבא משמע והקהל יאמרו עם הש"ץ בלחש דאין תנאי הש"ץ מועיל לציבור:

**(13) רא"ש – מס' יומא (ח:יט-כ)**

סימן יט:

...נמצא בתשובת הגאונים מנהג של ישיבה. בשחרית שבעה פעמים ויעבור. במוסף שבעה במנחה ששה בנעילה שלשה:

סימן כ:

וראבי"ה כתב ראיתי שבתפלת יוצר יש לומר שלש עשרה ויעבור כנגד שלש עשרה מדות. ורב נטורנאי כתב מנהג של ישיבות בשחרית אומר שבעה סליחות ובמוסף אומר חמשה ובמנחה אומר שלשה. יש פנאי אומר חמשה:

**(14) שלחן ערוך – או"ח (תרכ:א)**

טוב לקצר בפיוטים ובסליחות שחרית, כדי למהר בענין שיתפלל מוסף קודם שבע שעות.

**(15) ערוך השלחן (שם)**

ואנחנו אין מזכירין אפילו פעם אחת ויש מנהגים שאין להם עיקר ונזהרים בהם וזה שהוא מהגאונים ובהזכרת י"ג מידות ואין נזהרים בזה [וזה נצמח הכל מאריכת הניגונים עד שלא נשאר זמן לומר סליחות ואמירת י"ג מדות א"א בלא אמירת סליחות וכבר צווחו גאוני עולם על החזנים אך אין כח בידינו למחות וד' יכפר]:

**(16) משנה ברורה (תרכג:ב)**

(ב) להיות בשבת - לפי שבשבת אומרים לשבח ישראל שאף שאכלו ושתו מתפללים לא כאו"ה וביוה"כ א"צ לזה: